

**Advies betreffende de impact van de verdere ruimte-inname in
de voorhaven van Zeebrugge op het broedgebied van de
kleine mantelmeeuw en de zilvermeeuw**

Nummer:	INBO.A.2014.32
Datum advisering:	9 april 2014
Auteur(s):	Eric Stienen, Wouter Courtens
Contact:	Niko Boone (niko.boone@inbo.be)
Kenmerk aanvraag:	e-mail op datum van 25 maart 2014
Geadresseerden:	Vogelbescherming Vlaanderen vzw T.a.v. Nicolas Brackx Walburgstraat 37 9100 Sint-Niklaas nicolas.brackx@vogelbescherming.be

AANLEIDING

De haven van Zeebrugge is een belangrijk broedgebied voor de kleine mantelmeeuw en de zilverbmeeuw in Vlaanderen. Door een verdere ingebruikname van de haventerreinen in 2014 voor economische activiteiten, daalt de oppervlakte geschikt broedgebied voor deze soorten. Het betreft hier een deel van de oorspronkelijke concessiezone van APM dat recentelijk werd overgenomen door de firma Verbrugge (figuur 3).

VRAAGSTELLING

1. Welke impact heeft de verdere ruimte-inname van de haven van Zeebrugge door nieuwe concessies, op het beschikbare, resterende broedgebied van de zilverbmeeuw en de kleine mantelmeeuw?
2. Indien er sprake is van impact, kan die problematisch zijn voor het behalen van de instandhoudingsverplichtingen die voor beide soorten gelden?

TOELICHTING

1. Inleiding

Om de vraag te kaderen is het nodig om eerst de ontwikkeling van de populatie grote meeuwen in Vlaanderen en in de haven van Zeebrugge te beschrijven en het wettelijk kader te schetsen. Met 'grote meeuwen' worden de soorten kleine mantelmeeuw (*Larus fuscus*) en zilverbmeeuw (*Larus argentatus*) bedoeld.

1.1 Ontwikkeling van de populatie grote meeuwen in Vlaanderen

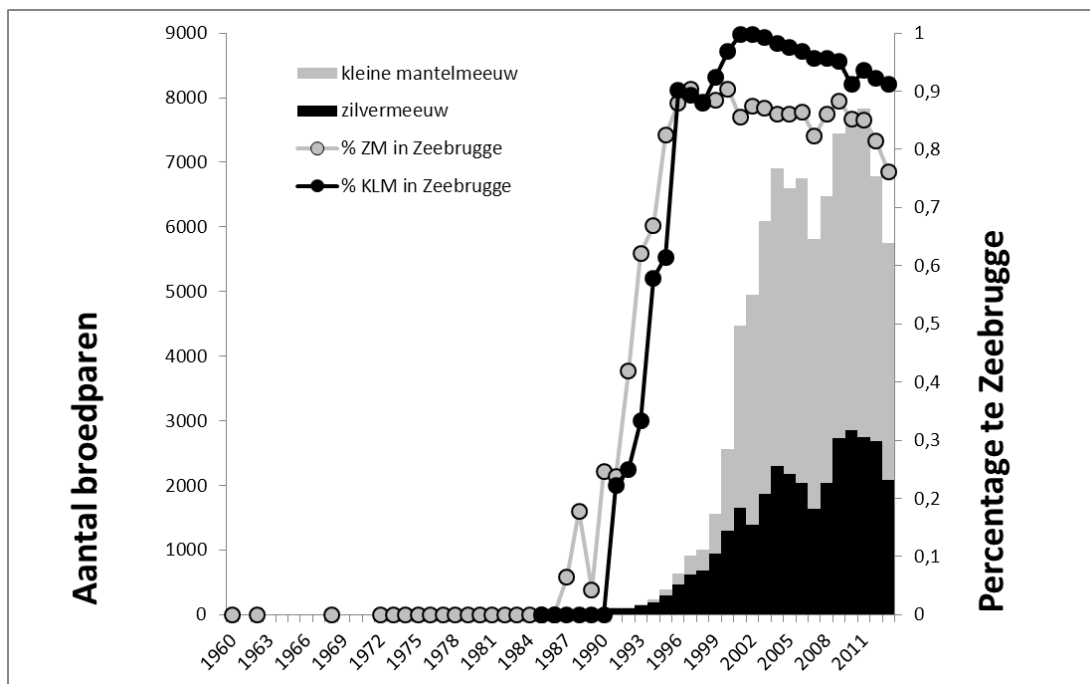
In 1960 broedden voor het eerst grote meeuwen in Vlaanderen (figuur 1). Het betrof toen een koppel zilverbmeeuw in het Zwin. De aantallen in het Zwin namen toe, maar bleven beperkt tot maximaal 74 koppels zilverbmeeuw en 40 koppels kleine mantelmeeuw. In 1987 kwamen de eerste zilverbmeeuwen tot broeden in de haven van Zeebrugge, in 1991 gevolgd door de eerste kleine mantelmeeuwen. Tot ongeveer 2003 was er sprake van een sterke toename van het aantal broedende grote meeuwen in Zeebrugge en daarmee ook in Vlaanderen. Deze expansie liep parallel met de exponentiële toename van een aantal andere kustbroedvogels (sternen en plevieren) in het havengebied van Zeebrugge. Na 2003 bleef het aantal broedende meeuwen in Vlaanderen vrij stabiel. In Zeebrugge schommelden de aantallen tussen 5000 en 7000 broedparen.

De laatste twee decennia werden naast Zeebrugge ook andere kustgemeenten gekoloniseerd door grote meeuwen. Tegelijk werden alsmaar meer broedende meeuwen in het binnenland vastgesteld. Vanaf 1993 kwam een toenemend aantal grote meeuwen in Oostende tot broeden. Het aantal broedparen in Oostende is moeilijk exact te bepalen, omdat het merendeel op slecht toegankelijk plekken broedt (daken van gebouwen). Waarschijnlijk bedroeg de populatie altijd minder dan 800 broedparen. Grote meeuwen komen momenteel ook tot broeden in Knokke-Heist, Blankenberge, Brugge, Zedelgem, Gent en Antwerpen, maar daar gaat het om veel kleinere aantallen.

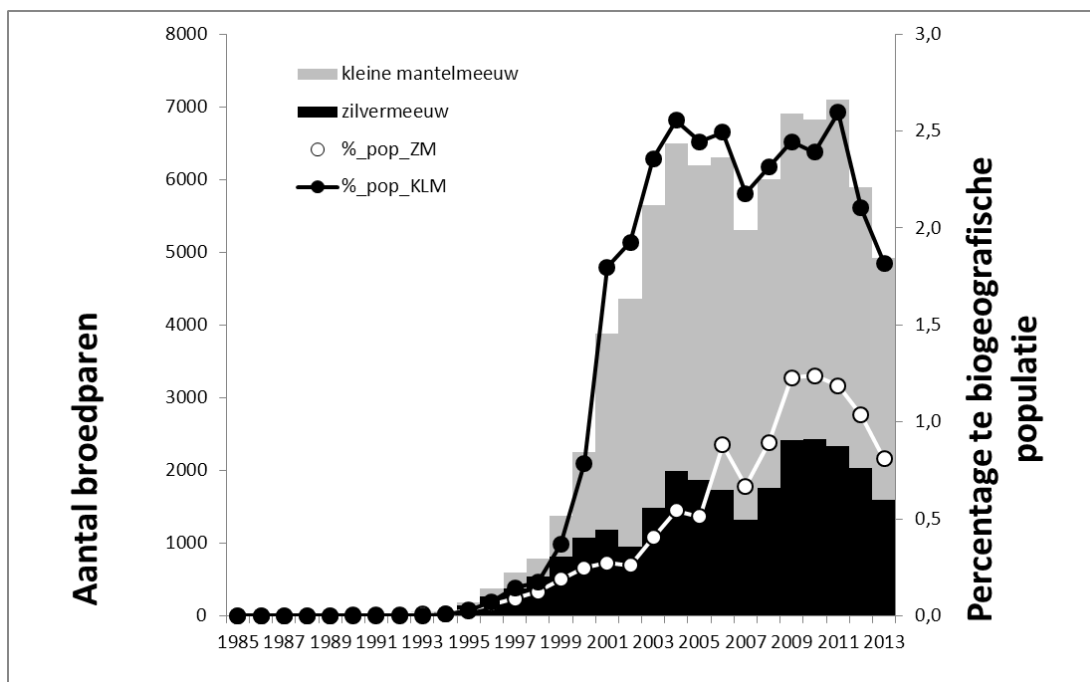
1.2 Ontwikkeling van de populatie grote meeuwen in Zeebrugge

Sinds 2000 broedt meer dan 91% van de Vlaamse populatie grote meeuwen in het havengebied van Zeebrugge, maar dat percentage neemt wel gestaag af (figuur 1). De laatste jaren is het broedgebied er vrijwel jaarlijks ingekrompen. Hierdoor is concurrentie om broedgelegenheid ontstaan.

Ook op internationaal niveau is de haven van Zeebrugge van belang (figuur 2). Sinds 2001 overschrijdt de kleine mantelmeeuw de 1%-norm. Dit houdt in dat meer dan 1% van de totale biogeografische populatie in Zeebrugge broedt. In 2004 kwam zelfs 2,6% van de biogeografische populatie van kleine mantelmeeuw in Zeebrugge tot broeden. Zilverbmeeuw overschreed van 2009 tot 2012 de 1%-norm, maar wist die in 2013 niet meer te halen.

Figuur 1: de ontwikkeling van de broedpopulatie van zilvermeeuw en kleine mantelmeeuw in Vlaanderen in de periode 1960-2013 (balken). De gestipte lijnen geven de evolutie weer van het percentage van de Vlaamse populatie dat in Zeebrugge broedt (rechter as).

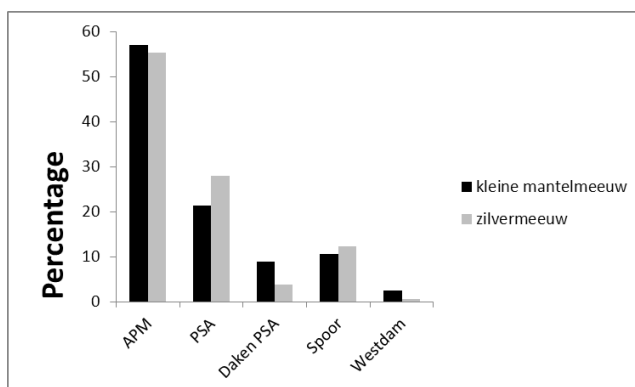

Figuur 2: de ontwikkeling van de broedpopulatie van zilvermeeuw en kleine mantelmeeuw in de haven van Zeebrugge in de periode 1985-2013 (balken). De gestipte lijnen geven de evolutie weer van het percentage van de totale biogeografische populatie van de respectievelijke soorten dat in Zeebrugge broedt (rechter as).

In het havengebied van Zeebrugge zijn een aantal gebieden beschikbaar die als aparte subkolonies kunnen worden beschouwd (figuur 3). Het gaat om de terreinen van APM, van PSA, de westdam, de restgebieden rond het spoor en de daken van de loodsen van PSA. De laatste jaren broedde het grootste deel van de Zeebrugse meeuwenpopulatie op de terreinen van APM, inclusief de terreinen waarop de huidige nieuwe ruimte-inname door de firma Verbrugge zich situeert (zie figuur 3). In 2013 was dat 57% van de kleine mantelmeeuwen en 55% van de zilvermeeuwen (figuur 4). Ook de braakliggende terreinen op PSA waren redelijk goed bezet, terwijl de daken van de loodsen, het gebied rond het spoor en de westdam duidelijk minder grote meeuwen herbergden.

Figuur 4: de ligging van de verschillende broedterreinen in de westelijke voorhaven en van het Sternenschiereiland in de oostelijke voorhaven in 2013. Het terrein dat hier 'APM' wordt genoemd is recentelijk overgenomen door de firma Verbrugge en werd voor tenminste 50% in gebruik genomen voor economische activiteiten

Figuur 3: de verdeling van de grote meeuwen over de verschillende subkolonies in Zeebrugge in 2013.

1.3 Instandhoudingsdoelen

Voor soorten uit Bijlage I van de Vogelrichtlijn en voor soorten die door hun aantallen de internationaal vastgestelde 1%-norm behalen (Wetlands International, 2012), moeten gewestelijke instandhoudingsdoelstellingen opgesteld worden (Paelinckx *et al.*, 2009). De zilvermeeuw en de kleine mantelmeeuw zijn geen Bijlage-I soorten, maar voldoen wel aan de 1%-norm.

In Vlaanderen wordt het behoud van een broedbestand van 1920 broedparen van kleine mantelmeeuw vooropgesteld (BVR van 23 juli 2010)¹. Omdat de Vlaamse Regering besliste om geen instandhoudingsdoelen te formuleren in het havengebied van Zeebrugge (BVR van 22 juli 2005)², werd voorgesteld om op korte termijn te voorzien in alternatieve en voldoende grote broedplaatsen in de buurt van de huidige kolonie. Een alternatieve broedplaats is actueel nog niet beschikbaar.

Voor zilvermeeuw wordt het behoud van de huidige populatie van minimaal 20.000 exemplaren tot doel gesteld (BVR van 23 juli 2010).

De grote meeuwen vormen een potentiële concurrent voor pionierssoorten als dwergstern, visdief en grote stern, die in de nabijgelegen SBZ-V 'Kustbroedvogels te Zeebrugge-Heist' broeden. In het Besluit van de Vlaamse Regering van 22 juli 2005 wordt gesteld dat "Elke broedpoging van zilver- of kleine mantelmeeuw in de broedterreinen van deze pionierssoorten moet worden vrijdeld (vernietiging van de nesten wanneer het legsel compleet is) en ook het Sternenschiereiland dient gevrijwaard te blijven van de broedende grote meeuwen. Het verwijderen van nesten van grote meeuwen kan evenwel slechts een laatste optie zijn; er dienen in eerste instantie afdoende maatregelen worden genomen om een eventuele vestiging te vermijden". De instandhouding van de sternpopulaties op het Sternenschiereiland is hierdoor gekoppeld aan eventuele verplaatsingen van grote meeuwen in de westelijke voorhaven.

2. Directe effecten van de nieuwe ruimte-inname

Het aantal broedende meeuwen in Zeebrugge daalt de laatste jaren door een afname van geschikt broedterrein. De hoeveelheid voedsel is actueel niet langer beperkend voor het aantal broedparen, maar wel de aanwezigheid van broedgebied. Bovendien is het huidige broedhabitat minder geschikt dan voordien, door de aanwezigheid van één of meerdere vossenburchten in de westelijke voorhaven. De vos is evenwel reeds sinds 2006 aanwezig, terwijl het aantal broedparen pas sinds 2012 sterk is afgenomen.

In het recente verleden zijn in de haven van Zeebrugge meerdere keren werken uitgevoerd waarbij bestaand broedhabitat verdween of broedvogels werden verstoord. Een uitgebreide beschrijving van de effecten van verstoring op de grote meeuwen in het algemeen en in Zeebrugge in het bijzonder, is te vinden in Stienen *et al.* (2012). Samenvattend kan gesteld worden dat verstoring of het verdwijnen van broedgebied in de haven van Zeebrugge telkenmale leidde tot verplaatsingen van meeuwen naar de nog resterende broedgebieden in het westelijke havengebied en tot ingebruikname van tot dan toe braakliggende terreinen rond de bestaande kolonies in het havengebied (o.a. Courtens *et al.*, 2006; Stienen & Courtens, 2006; Stienen *et al.*, 2007; Stienen *et al.*, 2012). Daarnaast zijn er verplaatsingen vastgesteld van gemerkte individuen naar kolonies in onze buurlanden en naar andere kustgemeenten. Vermoedelijk hangen deze verplaatsingen samen met de verstoringen op het terrein. Ook de vestigingen op het Sternenschiereiland waren zeer waarschijnlijk het resultaat van werken in de broedgebieden in het westelijke havengebied.

De actuele situatie verschilt evenwel van eerdere verstoringen/ruimte-innames (afgezien van de werken in 2012). In het verleden waren er nog heel wat braakliggende terreinen of randgebieden waar de verstoorde meeuwen zich konden vestigen, maar anno 2014 zijn er geen volwaardige alternatieven aanwezig in het westelijke havengebied van Zeebrugge. Naar verwachting zal bij de huidige ruimte-inname op de oorspronkelijke terreinen van APM (figuur 3), een groter percentage vogels dan voorheen gedwongen zijn om nieuwe nestgelegenheden te zoeken buiten de haven van Zeebrugge. Naar analogie met voorgaande

¹ Besluit van de Vlaamse Regering van 23 juli 2010 tot vaststelling van gewestelijke instandhoudingsdoelstellingen voor Europees te beschermen soorten en habitats, bl. 66180.

² Besluit van de Vlaamse Regering van 22 juli 2005 houdende de definitieve vaststelling van het gebied "Kustbroedvogels te Zeebrugge-Heist" dat in aanmerking komt als speciale beschermingszone in toepassing van de Richtlijn 79/409/EEG van de raad van de Europese Gemeenschappen van 2 april 1979 inzake het behoud van de vogelstand.

verstoringen zal een deel zich aansluiten bij bestaande kolonies in Nederland, Frankrijk en Engeland. Een ander, waarschijnlijk kleiner deel, zal nestgelegenheid vinden in de naburige kustgemeenten en weer een ander deel zal proberen om op het Sternenschiereiland (SBZ-V 'Kustbroedvogels te Zeebrugge-Heist') te gaan broeden. Er kan verwacht worden dat in 2014 nog geen grote verplaatsingen zullen plaatsvinden. De meeste meeuwen zijn honkvast en zullen ondanks de werken toch nog een poging ondernemen om op hun vertrouwde plek te broeden. De meeste verplaatsingen zullen pas plaatsvinden in het jaar volgend op de werken.

Het ontbreekt ons aan exacte informatie over de omvang en de aard van de werken en de omvang van de ruimte-inname, maar waarnemingen op het terrein en recente luchtfoto's tonen aan dat tenminste 50% van de oorspronkelijke broedterreinen op APM ongeschikt is geworden als broedgebied. De resterende 50% is bovendien versnipperd en niet langer één aangesloten gebied, waardoor de impact allicht groter zal zijn en ook effect zal hebben op de randen van de resterende broedterreinen op APM. Het aantal grote meeuwen op APM (tegenwoordig Verbrugge) zal waarschijnlijk gevoelig afnemen, mogelijk met meer dan 50%. Voor het geheel van de westelijke voorhaven betekent dat een reductie van ongeveer 28% voor beide soorten. Ervan uitgaande dat de meeste van de verstoorde meeuwen zich bij buitenlandse kolonies zullen aansluiten, betekent dit op Vlaams niveau een reductie van 22% voor de zilvermeeuw en 25% voor de kleine mantelmeeuw. Daarmee komen de vooropgestelde instandhoudingsdoelen voor de kleine mantelmeeuw en de zilvermeeuw niet in gevaar.

3. Indirecte effecten van de nieuwe ruimte-inname

Hoewel men kan verwachten dat het merendeel van de verstoorde meeuwen zich zal aansluiten bij buitenlandse kolonies, zal (naar analogie met eerdere verplaatsingen als gevolg van ruimte-inname/verstoring) een klein deel in de directe omgeving van Zeebrugge op zoek gaan naar nieuwe broedgelegenheid. Dat heeft twee consequenties:

- Er is een grote kans dat het aantal broedende grote meeuwen op het Sternenschiereiland zal toenemen. De sternpopulatie staat er al enkele jaren onder grote druk als gevolg van problemen met landroofdieren (ratten, katten en vossen). Het aantal broedparen van visdief en grote stern is daardoor sterk achteruitgegaan en de vooropgestelde kwantitatieve doelstellingen werden al enkele jaren niet bereikt. De instandhoudingsdoelen voorzien in een oppervlakte van 22 ha hoogkwalitatief broedhabitat binnen de speciale beschermingszone (BVR van 22 juli 2005). In 2012 werd de beschikbare oppervlakte broedgebied op het Sternenschiereiland vergroot van 11 ha tot ongeveer 17 ha. Tijdens de recente winterstormen is een deel van het opgespoten terrein opnieuw afgekald, waardoor de totale beschikbare oppervlakte actueel ongeveer 16 ha bedraagt. Hoewel de beschikbare oppervlakte broedgebied (beperkt) is toegenomen en er intussen maatregelen werden genomen om de vos te weren, kan nieuwe concurrentie door grote meeuwen het herstel van de sternpopulatie tegenwerken. Het bereiken van de instandhoudingsdoelen voor de sternpopulatie in dit SBZ-V komt daarmee in het gedrang.
- We verwachten een verdere toename van het aantal solitair broedende grote meeuwen in de kustgemeentes. Het zijn deze meeuwen die voor geluidshinder en andere overlast (openpikken van vuilniszakken, agressie ten aanzien van mensen, verstoppen van dakgoten en regenpijpen etc.) zorgen.

CONCLUSIE

1. De in het BVR van 23 juli 2010 voorgestelde maatregel om op korte termijn te voorzien in alternatieve en voldoende grote broedplaatsen in de buurt van de huidige kolonie, werd tot op heden niet gerealiseerd. In Vlaanderen zijn er actueel geen geschikte alternatieven voor de verstoorde meeuwen.

Er kan verwacht worden dat de verstoorde meeuwen zich grotendeels zullen aansluiten bij bestaande kolonies in de ons omringende landen. Zoals bij eerdere verstoringen zal een klein deel van de verstoorde meeuwen zich waarschijnlijk verplaatsen naar het SBZ-V 'Kustbroedvogels te Zeebrugge-Heist'. Een ander deel zal zich waarschijnlijk verplaatsen naar de nabije kustgemeentes en daar solitair gaan broeden. We verwachten dat de overlast door grote meeuwen hierdoor verder zal toenemen.

2. De ingebruikname van en de werken op grote delen van het oorspronkelijke broedgebied van grote meeuwen op APM (tegenwoordig Verbrugge), zal naar verwachting leiden tot een reductie van ongeveer 28% van de Zeebrugse broedpopulatie van grote meeuwen. De instandhoudingsdoelen voor kleine mantelmeeuw (1920 broedparen conform BVR van 23 juli 2010) en zilvermeeuw (20.000 exemplaren conform BVR van 23 juli 2010) komen daarmee niet in gevaar.

Door toenemende concurrentie zal een klein deel van de verstoorde meeuwen zich waarschijnlijk verplaatsen naar het SBZ-V 'Kustbroedvogels te Zeebrugge-Heist'. Dat betekent toenemende concurrentie om broedgelegenheid met de sternpopulatie. Het bereiken van de instandhoudingsdoelen voor de sternpopulatie in dit SBZ-V komt daarmee in het gedrang.

REFERENTIES

Courtens W, Stienen EWM, Van de Walle M & Vercrujssse H 2006. Grote meeuwen te Zeebrugge: problemen en oplossingen. Adviesnota INBO.A.2006.68. Instituut voor Natuur- en Bosonderzoek, Brussel.

Paelinckx D, Sannen K, Goethals V, Louette G, Rutten J & Hoffmann M 2009. Gewestelijke doelstellingen voor de habitats en soorten van de Europese Habitat- en Vogelrichtlijn voor Vlaanderen. INBO.M.2009.6. Instituut voor Natuur- en Bosonderzoek, Brussel.

Stienen E, Adriaens P & Courtens W 2012. Advies betreffende de voorgestelde maatregelen t.b.v. kleine mantelmeeuw en zilvermeeuw bij werken aan een havendok in Zeebrugge. INBO.A.2012.36. Instituut voor Natuur- en Bosonderzoek, Brussel.

Stienen EWM & Courtens W 2006. Advies inzake de te verwachten effecten van het verdwijnen van broedgelegenheid voor grote meeuwen door de aanleg van een containerterminal in het westelijk havengebied van Zeebrugge. Adviesnota IN.A.2006.135. Instituut voor Natuurbehoud, Brussel.

Stienen EWM, Vanermen N & Courtens W 2007. Veranderingen in het broedbestand van Zilvermeeuw en Kleine Mantelmeeuw te Zeebrugge in het verleden en te verwachten veranderingen in de nabije toekomst. Adviesnota INBO.A.2007.69. Instituut voor Natuur- en Bosonderzoek, Brussel.

Wetlands International, 2012. Waterbird Population Estimates, Fifth Edition. Summary Report. Wetlands International, Wageningen, The Netherlands